

Dělník půdy, malíř, spisovatel a legionář Jaroslav Spirhanzl Duriš

Psal se r. 1889 a v Sedleci (okres Příbram) v domě č. p. 16 se narodil 27. 4. místnímu staviteli kluk. O měsíci svého narození, o mnoho let později napsal: „Přilétlo jaro z daleka... Půdu jsme krásně připravili, je jako nadýchaná, kyprá a na povrchu jako samet... K životu se hlásí každá travička, pupeny stromů už pukají, brízy se neslýchaně vyšnořily přepychem svých jehněd a křehounkého listí...“ Někteří již možná ví, že se chlapec jmenoval Jaroslav Spirhanzl, později také známý pod pseudonymem Duriš nebo Jaspid. Citované řádky pocházejí z jeho knihy *Dvanáct měsíců na srdci přírody*. Spirhanzl v nich obdivuje krásu půdy a bříz. Obojí se stalo jeho celoživotní láskou. K břízám, které mu tolik připomínaly domov, se otáčel v těžkých dobách bojů a následného ruského zajetí během 1. světové války. Půdu ctil, nazýval ji Matka živitelka a studoval ji od mládí až do konce svého života. Psal o ní odborná pojednání, populárně naučné stati, básně, romány, ale také ji kreslil. Ing. agron. dr. Jaroslav Spirhanzl Duriš byl člověk obdařený mnoha talenty. Mohli bychom ho považovat za malíře, básníka, národopisce, překladatele a spisovatele románů. Byl však zejména význačným půdoznalcem, a to v domácím i světovém měřítku.

Ala nepředbíhejme. Spirhanzlův příběh teprve začíná. Předminulé století pozvolna končí a on navštěvuje obecnou školu v Sedleci, chodí na hrušky, pozoruje přírodu a účastní se klukovských válek. Bezová bouchačka byla jediná zbraň, kterou užíval. Nevíme, jak si malý Jaroslav vedl ve škole. Možná již zde nějaký učitel svým výkladem zažehl v něm zájem o přírodu a jiný zase rozpoznal jeho talent malířský.

Roku 1900 odešel studovat reálku do Písku. Během těchto studií také začíná používat pseudonym Duriš. I zde chodí po okolí, pozoruje, obdivuje a kreslí stromy a lidové stavby. Maluje rychle a bez váhání, říká se tomu „á la prima“. Tuto techniku měl společnou s Mikolášem Alšem. Vlastně toho měli společného více. Oba pocházeli z jižních Čech, studovali v Písku a většinu života prožili v Praze. Spirhanzl Alše a jeho dílo obdivoval, dokonce nakreslil jeho rodnou chalupu a obrázek mu poslal. Mikoláš Alš s ním spolu s poděkováním pozval na návštěvu. Zdali se setkali, není známo. Spirhanzl se do okolí Písku vracel a maloval zde lidové stavby. Zatímco jeho soubor obrázků staveb Českého Meránu vyšel pod názvem *Staré jihočeské chalupy*, ten z okolí Písku nikdy uveřejněn nebyl. Otto Janka ve své knize z r. 2009 *Příběh Jaroslava Spirhanzla* uvádí, že je uložený v archivu Ministerstva zemědělství.

Z Písku odešel J. Spirhanzl v r. 1907 do Prahy, kde začal svá univerzitní studia. V letech 1907–11 studoval zemědělský obor na Vysokém učení technickém v Praze. Již od svého dětství horlivě četl cesto-

1 Jaroslav Spirhanzl Duriš během své služby v Československých legiích v Rusku. Podle: J. S. Duriš, *Přes hory a moře* (Praha 1926). Z archivu autora

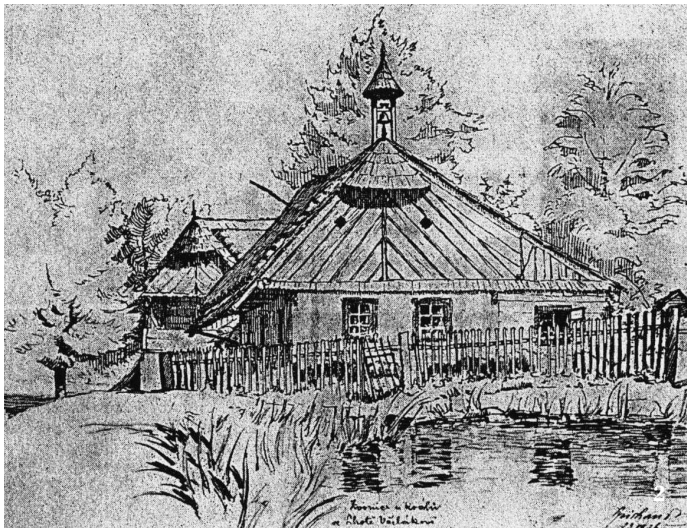
pisy. Snil, že jednou také bude poznávat daleké země – toto přání se mu vyplnilo, musel však zaplatit vysokou cenu. Roku 1914 vypukla 1. světová válka a Spirhanzl ve svých 25 letech dostal povolávací rozkaz. Je odvelen do rakouské Haliče, do pevnosti Přemýšlu. Doma nechal svou milou Annu. V březnu 1915 po těžkém obléhání pevnost dobyla ruská armáda. Spirhanzl byl zajat. Začalo těžké období pobytů v několika zajateckých táborech. Ani zde však nezhálel. Rychle se naučil rusky a studoval místní půdy. Později se zapojil do činnosti československých konzulátů po celé transsibiřské magistrále. Navštívil Koreu, Čínu, Japonsko a další země a oblasti Ruska. Do Československých legií vstoupil v listopadu 1918. Odmítá však zbraň a žádá, aby mu byly přidělovány úkoly, kde může využít pro dobro Československé republiky svých znalostí.

Do vlasti se vrátil po dlouhých 6 letech v r. 1920. Bohužel domů došel pouze jeden jeho dopis. Myslelo se tedy, že padl. Anna, kterou si chtěl před válkou vzít, již byla vdaná a měla syna. Záhy však ovdověla a Spirhanzl ji pojal za manželku a jejího syna za vlastního. Ihned po svém návratu z Ruska publikoval knihu *Pedologické poměry na Sibiři*. Ve stejném roce také vydal cestopis *Tulákova knížka: kresby z Ruska a Sibiře*. K tomu přidává v r. 1926 publikaci *Přes hory a moře*. V ní opět popisuje krásu přírody Ruska a Sibiře, nelehký život místních obyvatel, jejich tradice a zvyky. O hrůzách, které prožil během

války, se ve svém díle zmiňuje jen velmi sporadicky. Pouze v románu *Trosečníci touhy* (1937) se zrcadlí pocity marnosti navrátilců z vojny a jejich těžko uskutečnitelná snaha někam patřit. Z jeho dalších romanopiseckých děl jmenujme alespoň *Jediná mezi nimi*, *Močál* a *Na panském mlýně*. Kromě toho se věnoval i překladu ruských klasiků – B. A. Lazarevskij (*Duše ženy*), J. N. Čirikov (*V zajetí vášni*) a mnoho dalších. Spirhanzl Duriš přispíval snad do většiny časopisů, které v té době vycházely. Jeho články, fejetony a další příspěvky lze najít v periodikách *Brázda*, *Širým světem*, *Československá demokracie*, *Vesmír*, *Československý zemědělec*, *Vltavské proudy* aj. Populárně naučných článků či knih pro mládež a neoborníky napsal kolem 1 200. Kromě knih a publikací určených zejména pro osvětu a vzdělávání zemědělců, jako např. *Půda. Základ zemědělství* (1948), *Rolníkovo půdoznalství ve 100 otázkách* (1925) nebo *Půda živitelka* (1933), psal také knihy o půdoznalství pro mládež. Na tomto místě je třeba zmínit práci *Trojka z našeho úvozu*, kde Spirhanzl poučuje čtenáře prostřednictvím dobrodružství tří dětí o proudění vody v půdě, o vzniku půd, významu vápnění, půdních živočichů atd.

Činnost Jaroslava Spirhanzla zasahovala do mnoha oborů, hlavně však byl a navždy zůstane vynikajícím půdoznalcem. Hlavní přínos spočívá v položení základů agropedologické kartografie. Měl dokonale přehled o genetické typologii půd, který využíval právě při tvorbě map. Ty vyjadřovaly typické vlastnosti a kvalitu různých druhů půd, zejména s ohledem na agronomické potřeby. Velkou předností těchto map byla možnost statistického zpracování dat. Již ve 40. letech 20. stol. navrhoval komplexní zmapování půd v Československu. Sestavil klasifikace, metody a pracovní postupy nejen pro půdoznaleckou kartografii, ale také pro laboratorní a terénní práce. Tyto postupy posléze využívala půdoznalecká komise Svazu výzkumných ústavů zemědělských. Pominout nemůžeme ani Klíč k určování hlavních typů našich půd. Aktivně se podílel na tvorbě a úpravě pedologického názvosloví a sestavil česko-ruský slovník. Celkem napsal 69 odborných prací (Janka 2009). Jmenujme jen některé, aby si čtenář mohl udělat obrázek o jeho odborné působnosti: r. 1920 vychází již zmiňovaná publikace *Pedologické poměry na Sibiři*, dále: *O rašelinách* (1923), *Půdní typy* (1928), *Pedologie. Nástin nauky o půdě* (1930), *Studie o pleistocenních hlínách v okolí Jičína* (1933), *Pokus o zjišťování hloubky a způsobu zakořeňování plodin* (1936), *Metodika agropedologického náčrtu pro prostorové, zastavovací a upravovací plánování území a obcí* (1948), *Eroze půdy a ochrana proti ní* (1952).

Od r. 1920 pracoval ve Výzkumném ústavu agropedologickém a bioklimatologickém v Praze. Roku 1925 byl jmenován jeho přednostou a následně ředitelem, v r. 1948 však musel pracoviště, které pomáhal vytvořit, okamžitě opustit. Byl také významným odborníkem na rašelinu a předsedal rašelinářské komisi při Svazu výzkumných ústavů zemědělských. Významnou měrou se podílel na práci České akademie zemědělské, Masarykovy aka-

demie práce a Českého geobotanického komitétu. Působil jako tajemník Mezinárodní společnosti půdoznalecké.

Jeho plodný život skončil 21. července 1960 v Mariánských Lázních. Myslím, že životní příběh J. Spirhanzla může být zejména pro mladou generaci velmi inspira-

tivní a je ostudné, že se na něho téměř zapomnělo. Proto zvu každého, kdo bude mít zájem, aby se přidal k právě vznikající Společnosti Jaroslava Spirhanzla. Jejím cílem je propagace půdoznalství, osvěta a vzdělávací činnost, ale také péče o odkaz tohoto mimořádného člověka.

2 Chalupa u Králů ve Včelákové Lhotě stojí dodnes. Orig. J. Spirhanzl Duriš. Podle: Věstník Českého zemědělského musea (1940), z archivu autora
3 Pamětní deska na rodném domě J. Spirhanzla v Sedleci, která byla umístěna v r. 2010. Foto J. Hladký

Jaroslav Boháč

RECENZE

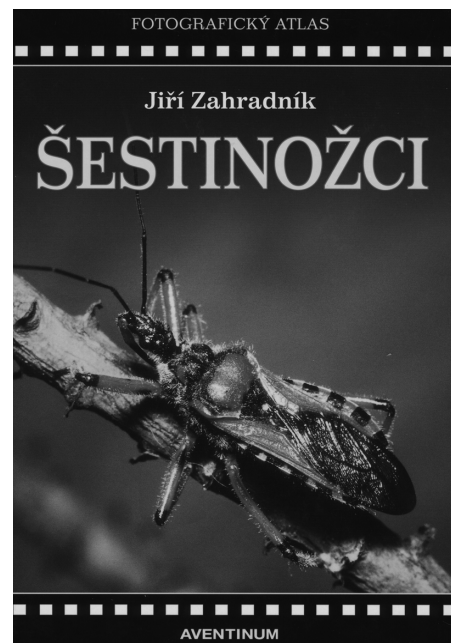
Jiří Zahradník: Šestinožci

Hmyz (*Insecta*, ale také *Hexapoda* – šestinožci) patří k nejpočetnějším skupinám organismů na naší planetě. Mezi hmyz se donedávna řadily i další skupiny šestinožců – zejména chvostokoci (velmi početná půdní a epigeická skupina ve všech typech suchozemských ekosystémů), nebo méně známé a početné hmyzenky a vidličnatky. Přestože jsou uvedené skupiny bezobratlých nesmírně důležité pro člověka, jejich význam není širokou veřejností zcela doceňován. Jiří Zahradník se snaží už několik desítek let s velkou odbornou

i popularizační erudicí přiblížit tyto všude přítomné živočichy. I díky jemu lidé poznávají krásu a zajímavý způsob života šestinožců.

Nově vydaná kniha především představuje velmi dobře zpracovaný přehled hlavních skupin bezobratlých se 6 končetinami. Kromě druhově nejbohatší třídy hmyzu zahrnuje krátkou informaci o dalších šestinohých bezobratlých, jako jsou hmyzenky (*Protura*), chvostokoci (*Collembola*) a vidličnatky (*Diplura*). Každá uvedená skupina je stručně charakterizována (stavba těla, ontogeneze, bionomie, rozdělení na hlavní podskupiny a rozšíření s uvedením počtu známých druhů). Vybráni byli reprezentativní zástupci, kteří jsou také více či méně podrobně popsáni. Všechny druhy jsou zobrazeny na kvalitních fotografiích z přírody.

Doc. RNDr. Jiří Zahradník, CSc., (dnes píše a fotografuje v rodném kraji kolem Lomnice nad Popelkou) navazuje na svá předešlá díla vydaná v tomto nakladatelství – např. Brouci (Aventinum 2008) a Náš hmyz, kde byl spoluautorem – ilustrátorem František Severa (Aventinum 2007). Přesto jsou Šestinožci v mnohém jiní. Především je záměrně omezen prostor věnovaný skupinám publikovaným v minulosti (např. uvedení brouci). Na druhé straně jsou rozšířeny informace o některých skupinách, které se často v populárně-vědecké literatuře opomíjejí (např. stejnokřídlí, dvoukřídlí). Velmi pěkná je část zabývající se blanokřídlými, jejichž larvy vytvářejí háčky (novotvary na rostlinách), v nichž potom žijí (např. žlabkovití). S těmito

nápadnými útvary se běžný milovník přírody setkává a často neví, kam je zařadit.

Nápadité je pojmenování jednotlivých kapitol zabývajících se různými skupinami hmyzu (Jejich život je velmi kratičký, Do uší opravdu nelezou, Přijímají více potravy než spotřebují atd.). Taková charakteristika různých řádů hmyzu (jepice, škoři, stejnokřídlí) je pro širokou veřejnost mnohem lépe zapamatovatelná než odborné taxonomické označení.

Vysoká kvalita fotografií pořízených zásadně v přírodních podmínkách a krásný český jazyk jsou pro knihy J. Zahradníka standardem. Předložená publikace jistě potěší zájemce o přírodu a podnítl zájem o rozmanité šestinožce.

Aventinum, Praha 2011, 224 str., 407 barevných fotografií. Doporučená cena 499 Kč

Foto J. Zahradník